

สำรวจ รวบรวม พรรณไม้น้ำเพื่อการปกป้องไม้ท้องถิ่น Aquatic Plant Collection for Protection of Native Plant

ศิริพร ชั่งสนธิพร รัชชนก จงรักไทย
กลุ่มวิจัยวัชพืช สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช

รายงานความก้าวหน้า

การสำรวจรวบรวมพรรณไม้น้ำ ได้ทั้งไม้น้ำที่วัชพืชทั่วไป ซึ่งมีทั้งพืชที่พืชท้องถิ่น และพืชต่างถิ่น และไม้น้ำที่พบในปริมาณและความถี่ที่ต่ำมาก เช่น สันตะวาใบลอย (*Ottelia ovalifolia*) ผักพาย (*Butomopsis latifolia* (D. Don) Kunth) หรือพืชที่พบทั่วไป แต่มีความแตกต่างกัน เช่น สันตะวาใบพาย (*Ottelia alismoides*) แต่มีดอกสีม่วงอ่อน ขณะที่ที่พบทั่วไปมีสีขาว เป็นต้น

บทนำ

พรรณไม้น้ำหรือพืชน้ำ (Aquatic plants) หมายถึงพืชที่อยู่ในน้ำโดยอาจจะจมอยู่ใต้น้ำทั้งหมด หรือ โผล่บางส่วนขึ้นมาอยู่เหนือน้ำ หรือเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ตามริมน้ำ ชายตลิ่ง นอกจากนี้ก็ยังมีรวมถึงพืชที่เจริญเติบโตอยู่ในบริเวณที่ลุ่มน้ำขังหรือที่ชื้นแฉะอีกด้วยศิริพร (2544) รายงานว่าแวนแก้วใบหยัก (*Hydrocotyle leucocephala* Cham. & Schlecht.) ซึ่งเป็นไม้น้ำ นำเข้าจากต่างประเทศ มีจำหน่ายทั่วไปตามร้านค้าพรรณไม้มิถุนกำเนิดในอเมริกาใต้ เป็นพืชล้มลุกอายุข้ามปี ประเทศไทยเป็นประเทศในเขตร้อนซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดพรรณไม้น้ำสวยงามที่นิยมหลายชนิดอีกทั้งภูมิประเทศของประเทศไทยมีความเหมาะสมสำหรับการแพร่ขยายพันธุ์ของพรรณไม้น้ำหลายชนิด พรรณไม้น้ำแบ่งออกตามลักษณะทางนิเวศน์ดังนี้

- พืชใต้น้ำ (submerge) เป็นพวกที่มีการเจริญเติบโตอยู่ใต้น้ำทั้งหมด อาจมีรากยึดเกาะกับดินใต้น้ำ หรือไม่ก็ได้ บางชนิดมีใบและต้นอยู่ใต้น้ำ มีเพียงส่วนดอกที่เมื่อบานที่ผิวน้ำ หรือพ้นผิวน้ำ เช่น สันตะวาใบพาย สันตะวาใบข้าว สาหร่ายหางกระรอก สาหร่ายข้าวเหนียว

- พืชโผล่เหนือน้ำ (emerged plants) เป็นพรรณไม้น้ำที่มีการเจริญเติบโตอยู่ใต้น้ำบางส่วน และเหนือน้ำบางส่วน โดยมีรากหรือทั้งรากและลำต้นเจริญอยู่ในดินใต้น้ำ ส่วนของใบและดอกขึ้นมาเจริญเหนือน้ำ เช่น บัวสาย บัวบา ผักตับเต่า

- พืชลอยน้ำ (floating plants) เป็นพวกที่เจริญลอยอยู่ที่ระดับน้ำ มีรากห้อยลอยอยู่ในน้ำ ส่วนต้น ใบและดอก เจริญปริ่มน้ำ หรือเหนือน้ำ รากอาจหยั่งหรือยึดพื้นดินใต้น้ำก็ได้ มีหลายชนิดที่ลอยเป็นอิสระในน้ำ เช่น ผักตบชวา จอก ผักกระเฉด แหน จอกหูหนู เป็นต้น

รหัสการทดลอง 03-11-54-02-00-03-03-54

- ไม้ชายน้ำ (marginal plants) เป็นไม้ที่มักขึ้นตามชายน้ำ ริมตลิ่ง ชายคลอง หนองน้ำ มักมีรากและลำต้นเจริญเติบโตอยู่ที่ดิน บางส่วนของต้น ใบ และดอกเจริญเหนือน้ำ เช่น ฐฤกษ์ โพลง ขาเขียด ผักตบไทย เตยหอม เป็นต้น

- ไม้หลายชนิด สามารถเจริญได้ทั้งบนบกและในน้ำ เช่น ผักแว่น ฐฤกษ์ ผักบู่ ไม้ยราบ ยักษ์ ผักกระเฉด เป็นต้น

การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ สํารวจ และรวบรวมพรรณ ไม้ที่ต่างถิ่น และไม้ต่างถิ่น เพื่อหาแนวทางป้องกันไม่ให้พืชต่างถิ่นเหล่านั้น เจริญ แพร่พันธุ์ แทนที่ ไม้ที่ต่างถิ่น โดยการสำรวจ รวบรวม ตรวจสอบชนิดของไม้ที่ต่างถิ่น และหาทางนำมาใช้ประโยชน์ สำหรับไม้ที่ต่างถิ่น สํารวจ ตรวจสอบชนิด และหาทางป้องกันไม่ให้เป็นวัชพืชในแหล่งน้ำตาม ธรรมชาติ

วิธีดำเนินการ

อุปกรณ์

- การสำรวจได้แก่ แผนที่ สมุดบันทึก กรรไกร ถุงพลาสติก ปากกาเขียนพลาสติก หรือ กระดาษป้ายชื่อ และกล้องถ่ายภาพ

- อุปกรณ์สำหรับปลูกพืชทดสอบและสารเคมี ได้แก่ กระจก ดิน ป้ายกำกับการทดลอง ปุ๋ย และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

- การจัดทำตัวอย่างแห้ง ได้แก่ แผงอัดพรรณไม้สำหรับจัดทำตัวอย่างแห้ง กระดาษฟูก กระดาษซับ ฟองน้ำสำหรับรองตัวอย่าง กระดาษติดตัวอย่างพรรณไม้พร้อมปก พร้อมกระดาษป้ายชื่อ

- สารเคมีสำหรับกันเชื้อราและแมลง ได้แก่ เมทานอล (Methanol) คลอโรฟอร์ม และเมอคิว รี คลอไรด์ พร้อมเครื่องแก้วต่างๆ ที่จำเป็น

- การตรวจสอบชนิดพืช ได้แก่ แวนชยายขนาด 10 เท่า กล้อง กล้องจุลทรรศน์กำลังขยายต่ำ แบบใช้แสง เข็มเขี่ย ปากคีบ หนังสือคู่มือการจำแนกพรรณไม้ต่างๆ

วิธีการ

สำรวจการแพร่กระจายของไม้ใน แหล่งน้ำตามธรรมชาติในภูมิภาคต่างๆ บันทึกพิกัด และ สภาพพื้นที่ หากไม่สามารถระบุชนิดได้ นำมาปลูกในเรือนทดลองของกลุ่มวิจัยวัชพืช เพื่อศึกษา รายละเอียดเพิ่มเติม ตรวจสอบชนิดโดยการเทียบกับตัวอย่างพืชแห้งของพิพิธภัณฑ์พืชกรุงเทพ และ เอกสารด้านอนุกรมวิธานและคู่มือตรวจสอบชนิดพืชต่างๆ

ผลและวิจารณ์ผลการทดลอง

วัชพืชน้ำที่สำรวจและรวบรวมได้ มีทั้งที่เป็นพืชที่พบทั่วไป เช่น บอนจีน หรือตาลปัตรฤาษี (*Limnocharis flava* (L.) Buchenau) จอก (*Pistia stratiotes* L.) ซึ่งมีรูปร่างแตกต่างกันแบ่งเป็นสองกลุ่ม สันตะวาใบลอย (*Ottelia ovalifolia*) สันตะวาใบพาย (*Ottelia alismoides*) จากสภาพนิเวศที่แตกต่างกัน และมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น ลักษณะใบ ลักษณะดอก สาหร่ายญี่ปุ่น (*Myriophyllum brasiliense*) ผักพาย (*Butomopsis latifolia* (D.Don) Kunth) บัวบา (*Nymphoides indicum* (L.) Kuntze) บัวบาเล็ก (*Nymphoides cristatum* (Roxb.) Grisebach) ผักคางไก่ (*Sagittaria guayanensis* Humb., Bonpl. & Kunth) เต่าเขียด หรือผักคางไก่ (*Sagittaria sagittifolia* L.) ซึ่งไม้น้ำเหล่านี้บางชนิดพบกระจายตัวน้อยมากในธรรมชาติ สภาพนิเวศน์ถูกทำลาย หรือถูกพืชที่มีความแข็งแรงสามารถแข่งขันได้ดีกว่าเข้าแทนที่ เช่น โพลง (*Monochloria elata*) ที่ถูกแทนที่ด้วยรูปฤาษี หรือการแพร่ระบาดของบัวบาเล็กอย่างรุนแรงในแม่น้ำแม่กลอง ส่วนเหนือเขื่อนแม่กลอง ทำให้ไม้น้ำอื่น เช่น ดิปริน้ำลดลง นอกจากนี้ยังพบพืชน้ำในกลุ่ม Liverwort ได้แก่ *Ricciocarpus natans* L. (ภาพที่ 1) ซึ่งเป็นพืชลอยน้ำ ในนาข้าวและแหล่งน้ำในจังหวัดลำพูนด้วย เป็นต้น

ภาพที่ 1 *Ricciocarpus natans* L.

เอกสารอ้างอิง

สุชาดา ศรีเพ็ญ, คุณหญิง. 2542. พรรณไม้น้ำในประเทศไทย. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. 312 หน้า.